

***Intervencija Sjedinjenih država i Severnoatlantskog pakta na Kosovu
US/NATO Intervention in Kosovo
(1998-1999)***

-sažetak za medije-

Kriza i rat na Kosovu (1998-1999) uključivao je tri strane u sukobu; svaka je imala sopstvene ciljeve: (1) beogradski režim Slobodana Miloševića bio je odlučan da održava politički *status quo* koji je stvoren ukidanjem autonomije 1989-90. U ostvarivanju ovoga cilja, mogao se pozivati sa suvereno pravo obezbjeđivanja javnog reda i bezbednosti suprotstavljajući se oružanoj pobuni/ustanku Oslobođilačke armije Kosova (KLA), koja je želela da bude priznata kao nezavisni činilac u međunarodnim odnosima. Pri tome moramo imati na umu odgovornost za ratne događaje u Hrvatskoj i Bosni koji su obeleženi ratnim zločinima i deliktima prema međunarodnom pravu, kao i iskustva i tragove prethodnih akcija na Kosovu. (2) Kosovski Albanci težili su ka nezavisnosti. Posle razdoblja pasivnog otpora pod vodjstvom Ibrahima Rugove, pojavila se u drugoj polovini devedesetih godina KLA, koristeći terorističke, a kasnije i ustaničko-pobunjeničke nasilne metode za postizanje sopstvenih ciljeva. Deo strategije bio je usmeren na uznemiravanje režima u Beogradu, ali i da obezbedi međunarodnu podršku, posebno na Zapadu. (3) Zapadne države su želele da se postigne diplomatski sporazum o Kosovu na pregovorima u Rambujeu (Francuska), koji bi omogućio političku osnovu za međunarodnu vojnu akciju pod vodjstvom NATO, čime bi bila onemogućena kampanja etničkog čišćenja od strane režima u Beogradu. Pri tome se nije želelo pribеći upotrebi vojne sile koja bi dovela do razaranja po svaku cenu. Milošević nije prihvatio ove ponudjene uslove. Države članice Severnoatlantskog saveza pokrenule su vazdušnu kampanju koja je obeležena političkim i operativnim teškoćama. Zbog toga je došlo do kompromitovanja navodnih humanitarnih razloga za njeno otpočinjanje. Kasniji uspešan završetak vazdušnih dejstava, u kombinaciji sa drugim razlozima koji su zaustavili etničko čišćenje Kosova od strane beogradskog režima, unekoliko je izbledeo. Došlo je razmeštanja značajnih snaga pod vodjstvom NATO, a ukupni efekti režima u Beogradu su kompletno povučeni sa Kosova.

Šta je motivisalo Sjedinjene države i njihove saveznike u NATO?

Motivacija Zapada za delovanje na Kosovu bila je trojaka: iskustvo prethodnog ponašanja Srba u Bosni tokom ranih devedesetih godina; dokazi o delovanju na Kosovu u 1998 i prvim mesecima 1999; čvrsto verovanje da režim u Beogradu smera novu i opsežnu kampanju etničkog čišćenja u svojoj južnoj pokrajini, na čega su ukazivali i obaveštajni podaci o planovima delovanja. Zbog toga su države Zapada nameravale da spreče ono što su pretpostavljali da će biti vojna akcija na terenu. Za tu svrhu pripremana su vazdušna oružana dejstva, koja bi ogolela i umanjila strateške kapacitete snaga režima u Beogradu, te u krajnjoj liniji naterala Miloševića da promeni politiku- Milošević i njegov režim doživljavani su kao izvor i uzročnik problema i predstavljao je u političkom smislu glavnu metu. Pre nego što je pribegao upotrebi vojnih snaga, Zapad je pokušao da izbegne njihovo korišćenje, pokušavajući u isto vreme da prekine srpsku kampanju etničkog čišćenja koje je već

počela i koja bi mogla da ponovo počne u ubrzanijem tempu. U tome smislu, išlo se na stvaranje sporazuma kroz pregovore koji bi omogućili raspoređivanje kopnenih jedinica predvođenih NATO-om, bez upotrebe sile i onemogućavanjem nasilja od strane drugih.

Šta (bi) se desilo na Kosovu bez intervencije NATO?

Na ovo pitanje nema celovitog odgovora. Sveobuhvatna međunarodna intervencija, koja je uključivala i NATO, počela je izbijanjem »Jugoslovenskog rata« još 1991. godine; kampanje snaga bezbednosti režima u Beogradu na Kosovu tih godina, ali i događaji iz 1998-99. moraju se posmatrati i iz toga ugla. Procenjujući stanje na Kosovu *per se*, jasno je da je Severnoatlantski savez verovao da opsežno etničko čišćenje samo što nije počelo. Dokazi o delovanju režima u Beogradu tokom sukoba u Hrvatskoj, Bosni i na Kosovu prethodnih godina davali su povoda takvom tumačenju, što se i obistinilo početkom operacija u martu 1999, kada su propali pokušaji da se dodje do dogovora kroz pregovore u Parizu. Kampanja srpskih snaga bezbednosti počela je četiri ili pet dana pre nego što je NATO započeo svoja dejstva. Zbog toga nam se čini opravdanim da zaključimo da bi se etničko čišćenje zaista i desilo.

Takodje se čini umesnim procena da bez intervencije NATO, Oslobođilačka vojska Kosova (KLA) ne bi bila u stanju da ostvari značajniji uspeh, što su činjenice iz perioda 1998. i čak i tokom angažovanja NATO 1999. godine i pokazale: ona je bila slaba, relativno neuobičajena i nesposobna za izvođenje dugotrajnijih dejstava, dok su oružane snage iz Beograda pokazale da imaju mogućnosti da se izbore sa KLA, poražavajući je ubedljivo u direktnim borbenim dejstvima. Pri tome, treba imati na umu i strategiju činenja atrociteta koja je primenjivana u većini akcija. Imajući u vidu prirodu postanka Oslobođilačke vojske Kosova, njene političke ciljeve i podršku većine kosovskih Albanaca, ne čini nam se verovatnim da bi je ponovljeni vojni porazi potpuno »izbrisali sa lica zemlje«. Verovatnije je da bi se u uslovima asimetričnog odnosa snaga borbe nastavile godinama, uprkos opsežnih etničkih čišćenja režima u Beogradu.

Da li je NATO prekršio međunarodno pravo?

Postoje dva ugla razmatranja odnosa međunarodnog prava i angažovanja NATOa. Prvi se odnosi na zakonitost intervencije. Činjenice nisu potpuno jasne i nedosmislene. U svetlu novih saznanja u oblasti međunarodnog humanitarnog prava, moguće je zasnovati različita tumačenja koja podržavaju zakonitost delovanja; neka od njih se zasnivaju na okupljanju međusobno različitih elemenata. Dokumenti ukazuju da je svaka država članica Severnoatlantskog saveza procenila da je delovanje opravdano, uz sopstveno pravno tumačenje. Takodje je dokazivo da ne postoji jedna jedinstvena interpretacija oko koje je postignuta saglasnost država saveznica. Iako je postignuto uverenje da je delovanje zakonito, to nije potpuno jasno iskazano, čak ni medju onima koji su bili glavni izvodjači dejstava. Ovakvo stanje stvari otvaralo je prostor onima koji su osudjivali dejstva NATO, bilo da su kritike dolazile iz Beograda ili sa drugih mesta, zaključujući da je reč o nezakonitoj kampanji. Kasnija odluka tri uticajne države, koje su smatrale da su dejstva nezakonita, da predlože rezoluciju Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija kojom bi ona bila osudjena i ocenjena kao nezakonita, doživela je neuspeh. Tokom glasanja o

rezoluciji, odbačena je rezultatom 12:3. Tako je na indirektan način ostvaren međunarodno-pravni legitimitet NATO intervencije, što je ojačalo tvrdnje o zakonitosti postupanja država članica Severnoatlantskog saveza, iako se do toga došlo uz osporavanja.

Drugi aspekt zakonitosti delovanja odnosi se na izvodjenje NATO operacija i pitanje ratnih zločina. Neka od pitanja u pogledu sumnji na počinjene ratne zločine su sa dužnom pažnjom istražena i odbačena kao nesnovana od strane Tužilaštva Međunarodnog kaznenog suda za zločine u bivšoj Jugoslaviji (ICTY). Ipak, u jednoj oblasti (upotreba klaster municije), okolnosti nisu detaljno i sveobuhvatno procenjivane od strane Tužilaštva, kako u načelu, tako ni u detaljima. Upravo upotreba klaster bombi u napadu na aerodrom u blizini Niša predstavlja *prima facie* razlog za istragu, jer je reč o konkretnom događaju. Iz ovih navoda je vidljivo da nisu dati odgovori na sva pitanja koja se mogu postaviti.

***Koliki je obim ratnih zločina koje su počinili Vojska Jugoslavije, specijalne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije i paravojne formacije?
Da li je iko napustio Kosovo zbog NATO bombi?***

Nije sporno da je relativno mali broj ljudi potražio spas od NATO delovanja na Kosovu i drugim mestima u Srbiji; to jeste u ljudskoj prirodi i nije neočekivano. Takodje nema nikakve sumnje da je izvestan broj srpskih civila sa Kosova izbegao zbog dejstva Oslobođilačke vojske Kosova, što jeste potvrđeno optužnicama za ratne zločine i zločine protivne međunarodnom humanitarnom pravu. Ipak, iznad svega jeste činjenica da su Vojska Jugoslavije, MUP i razne neregularne naoružane grupe sprovodile sistematsku kampanju etničkog čišćenja, obeleženu raznovrsnim nasilnim aktima, što je dovelo ne samo do optuženica protiv većeg broja neposrednih izvršilaca, već i čelnika režima u Beogradu, uključujući i samog Slobodana Miloševića.

Da li je bio opravdan »diktat« iz Rambujea?

Iako se na prvi pogled čini da je izraz »diktat« prenatravan, nema nimalo sumnje da je u pitanju ultimatum Zapada režimu u Beogradu. On se zasnivao na dogovoru sa kosovskim Albancima (do koga se došlo teže nego što su zvaničnici Zapada očekivali), postignutim pre početka pregovora u Rambujeu. Kada je dogovor sa Albancima postignut, postalo je jasno da je režim u Beogradu ostao u izolaciji i da je suočen sa izborom: pregovarati u nameri da se postigne kompromis, što je značilo odgovorno prihvatanje glavnih odredaba predloženog sporazuma, ili se suočiti sa obaveznim vazдушnim bombardovanjima NATOa. Stavovi država Zapada potvrđeni su u događajima koji su usledili, uključujući i lošu pripremljenost da se ozbiljno istraje u oružanim dejstvima i strateškim razmimoilaženjima kako uspešno voditi kampanju koja je započeta. Činjenice ukazuju da je Beograd procenjivao da NATO blefira, te da je želja da se izbegne ili ograniči intervencija ukazivala na stvarnu nameru da se rasporede kopnene snage koje bi onemogućile etničko čišćenje; taj cilj je trebalo postići uz pomoć sporazuma. Tako se potvrđuje da je namera Zapada u Rambujeu zapravo bila da se osigura sporazum, a ne da se stvori povod za bombardovanje po svaku cenu. Zbog toga je veoma važno naglasiti dve stvari; prvo, da je politički dogovor skoro bio postignut u Rambujeu, a da je mnogo pominjani »vojni aneks« bio stalno otvoren za dalje dogovore. Politički predstavnici država Zapada, u očajničkoj

želji da izbegnu otpočinjanje vazdušnih napada, to lično razjasnili Miloševiću i pokušavali da ga uvuku u razgovore o tome. Drugo: uprkos skoro po NATO ponižavajućim pokušajima da pridobije Miloševića tokom poseta izvedenih u poslednji čas, došlo se do protivpredloga režima u Beogradu koji je bio jako daleko od nacrtu političkih uslova koji su bili dogovoreni pre dve nedelje. Ovakvo ponašanje mora se oceniti ne kao gest koji vodi do nekakvog približavanja stavova, već kao još jedan akt provokacije usmeren da razotkrije blefiranje Zapada. Niz činilaca, kao što je stanje stvari pre akcije NATOa, dokazi o namerama Zapada i režima u Beogradu, ponašanje obe strane za vreme vojnih dejstava i pristup pregovorima u Francuskoj-sve to ukazuje da je ultimatum NATO ipak bio opravdan.